

Vprašanja v slovenskem znakovnem jeziku: kombinacija dvigovanja in spuščanja glave in obrvi

*Matic Pavlič**

Povzetek

V prispevku opišem tipološke razlike med odločevalnimi in dopolnjevalnimi vprašanji v govornih in znakovnih jezikih, nato pa na osnovi učnih primerov, dostopnih na spletni strani slovarja szj.si, izpeljem analizo vprašalnih stavkov v slovenskem znakovnem jeziku (SZJ). Odločevalna vprašanja so v tem jeziku prozodično označena z dvema mimičnima oznakama, dvigom obrvi in spustom glave, medtem ko so dopolnjevalna vprašanja označena s spustom obrvi in dvigom glave. Na besedni red v vprašanjih lahko vpliva informacijska struktura, zdi pa se, da je nezaznamovano mesto vprašalnice na začetku stavka, čeprav bo v prihodnjih raziskavah treba izključiti možni vpliv slovenščine.

Ključne besede: odločevalna vprašanja, dopolnjevalna vprašanja, mimika, besedni red, slovenski znakovni jezik

Interrogatives in Slovenian sign language: the interaction of head and eyebrow movements

I describe the typological differences between polar and content questions in spoken and signed languages. I present a linguistic analysis of interrogative sentences in Slovenian Sign Language using examples available on szj.si. Polar questions in this language are prosodically marked by two non-manual markers: a raising of the eyebrows and a lowering of the head, while content questions are marked by a lowering of the eyebrows and a raising of the head. Word order in questions can be influenced by the information structure, but the unmarked position of the *wh*-word appears to be at the beginning of the sentence, although future research will need to rule out a possible influence from Slovenian.

Keywords: polar questions, content questions, non-manual markers, word order, Slovenian sign language

* UL Pedagoška fakulteta, Matic.Pavlic@pef.uni-lj.si

1 Uvod

Z vprašalnimi stavki sporočevalec običajno želi od naslovnika pridobiti informacijo, na primer o njegovem poznavanju določene jezikoslovne teorije, kot je prikazano v (1a–b). Prepoznavne značilnosti vprašanj (besedni red, prozodija, vezani in prosti vprašalni morfemi, njihova distribucija in skladenjsko mesto) se razlikujejo od jezika do jezika, vendar so tudi znotraj jezika odvisne od vrste vprašanja. *Odločevalna* vprašanja (1a) vsebujejo dve povezani propoziciji, trdilno in nikalno, ter z njima preverjajo, ali neko stanje velja ali ne. Nanje je predviden odgovor *ja* oziroma *ne*. Z *dopolnjevalnimi* vprašanji (1b) pa sporočevalec naslovnika spodbudi k dopolnitvi informacij(e); v številnih jezikih vsebujejo vprašalnico iz omejenega nabora vprašalnic, ki imajo pogosto skupno morfološko značilnost (v slovenščini se začnejo s k: *kaj*, *kdo* itd.).

(1)

- a. Ali poznaš naravno skladnjo (ali ne)?
- b. Kaj je naravna skladnja?

V znakovnih jezikih (ZJ) je raziskovanje vprašalnih stavkov zanimivo zaradi različnih naborov *ročnih* (izraženih z rokami, ki jim lahko določimo mesto kretanja, gibanje, usmerjenost in obliko dlani) in *mimičnih* (izraženih z drugimi telesnimi deli: usti, lici, očmi, obrvmi, glavo in trupom) vprašalnih morfemov ter njihove distribucije, dosega in besednega reda (Zeshan 2004). Kljub temu vprašanja v slovenskem znakovnem jeziku (SZJ), ki je prvi jezik približno 1000 gluhih oseb ter nekaterih naglušnih in slišočih na območju Slovenije, še niso doživela celostne jezikoslovne obravnave, bila pa so neformalno opisana.

2 Predhodni opisi

2.1 Slovenski znakovni jezik

Podboršek in Krajnc (2006, 66) v učbeniku *Naučimo se slovenskega znakovnega jezika* poudarjata vlogo mimike, pri čemer dvignjene obrvi povezujeta z vprašalnico ALI in z vprašanji »brez vprašalnice« (kot so: IMAŠ? DELA? in PRIDE?). »Namrščen izraz« (tj. spuščene obrvi) pa povezujeta z vsemi drugimi vprašalnicami, med

katerimi naštejeta KAJ, KJE in KDO.¹ Dvig ali spust glave ni omenjen. Nazadnje naj bi vsaka vprašalnica »imela svojo kretnjo«, »uporabimo pa lahko tudi univerzalno kretnjo za vsa vprašanja, ki jo izvajamo tako, da poleg zgoraj opisane mimike dvignemo obe navzgor obrnjeni dlani pred seboj in skomignemo z rameni«. V Podboršek in Krajnc (2013, 10–11) so pri mimiki, ki spremljajo to vrsto vprašanj, dodatno našteje priprte oči, opredeljen pa je tudi besedni red vprašalnic: stale naj bi na koncu stavka, v primeru podvojitve pa na začetku in na koncu stavka.

Priročna slovnica (Pavlič 2019, 2023) opažanja predstavi bolj sistematično in usklajeno z jezikoslovno terminologijo. Informanti so poleg *naloge opisovanja slike*, ki so ga razvili Volterra idr. (1984) posebej za ZJ, opravili tudi *nalogo ponavljanja*, pri kateri so ponavljali slovnične in neslovnične izraze/stavke, ter podali *jezikovne sodbe*, s katerimi so presojali njihovo sprejemljivost.² Na tej osnovi je bilo za izdajo poljudne slovnice SZJ pripravljenih in posnetih 25 primerov vprašanj, ki so bila vključena v 4 poglavja/posnetke³ in v njih razložena tako v slovenščini kot v SZJ. Iz njih izhajajo trditve, povzete po Pavlič (2019):

- a) poleg dvignjenih obrvi je kot značilnost odločevalnih vprašanj opredeljen spust glave;
- b) poleg spušenih obrvi je kot značilnost dopolnjevalnih vprašanj opredeljen dvig glave;
- c) opisana je univerzalna dopolnjevalna vprašalnica;
- d) opisano je podvajanje dopolnjevalnih vprašalnic;
- e) kot možen besedni red je navedena vprašalnica na začetku stavka ali *in situ*;
- f) mimika priprtih oči in nagiba glave naprej nista omenjeni.

V predhodnih virih se torej opisa vprašalnih stavkov v nekaterih podrobnostih razlikujeta. Neskladnost in metodološka pomanjkljivost predstavljata glavno motivacijo za izvedbo nove raziskave, ki je upoštevala tipološki pregled vprašanj v znakovnih jezikih.

1 Avtorici torej ločujeta dopolnjevalna in odločevalna vprašanja, vendar jih ne definirata.

2 Kot vodja zbiranja podatkov dodajam, da je bil za vprašanja uporabljen tudi postopek igre vlog, kot je opisan v Cecchetto, Geraci & Zucchi (2009): en kretalec v paru ima vlogo policista, ki izpolnjuje vnaprej pripravljen slikovni zapisnik o prometni nesreči, drugi pa je očividec, ki ga policist izprašuje o vpletenih vozilih in osebah, kraju in času nesreče, škodi in ponesrečencih. Očividec na ta vprašanja odgovarja na podlagi ilustracije nesreče.

3 8.0 (<https://youtu.be/kVAO68VnX9U0>; 3:90 s), 8.1 (<https://youtu.be/d0Mn3XjyyYY0>; 6:17 s), 8.2 <https://youtu.be/L7x4cL-8xbU>; 5:56 s), 8.3 (<https://youtu.be/jdpzMF0MYcs>; 07:37 s) in 8.4 (<https://youtu.be/nLOO-Qm5woWw> 8:58 s).

2.2 Tipološki pregled

Raziskave vprašalnih stavkov v znakovnih jezikih so bile izvedene na različnih jezikih, pri čemer so za zbiranje podatkov raziskovalci uporabili različne metode in njihove kombinacije: med drugimi opisovanje slik (npr. Zeshan 2004, Pfau & Quer 2002 in Wilbur 1994), prevajanje stavkov iz govornega v znakovni jezik (npr. Cecchetto idr. 2009, Pfau & Quer 2002, Kimmelman 2014), slovnične sodbe (npr. Cecchetto idr. 2009), ponavljanje stavkov (npr. Wilbur 1994) in korpusno analizo naravne ali polstrukturirane interakcije (npr. Costello idr. 2012).

Raziskovalci poročajo, da ZJ uporabljajo različne mimične oznake za različne vrste vprašalnih stavkov, pri čemer je za eno vrsto običajno značilnih več različnih mimičnih oznak. Po Zeshan (2004)⁴ odločevalna vprašanja v ZJ običajno spremlja kombinacija naslednjih oznak: dvig obrvi, razširjene oči, očesni stik z naslovnikom, nagib glave in/ali telesa naprej. Medjezikovno gledano je najpogostejši mimični označevalec teh vprašanj dvig obrvi, vendar pa v številnih ZJ dvig obrvi lahko spremlja tudi druge skladenjske strukture. MacFarlane (1998) za ameriški ZJ npr. trdi, da dvig obrvi označuje sestavnike, premaknjene v *levo periferijo stavka*:⁵ teme in žarišča, oziralne in pogojne odvisnike.

Iz tipoloških pregledov vemo, da obstajajo tri glavne skupine jezikov glede na število oziroma specializiranost dopolnjevalnih vprašalnic. V prvi skupini so jeziki z eno samo vprašalnico. Indopakistanski ZJ ima na primer vprašalnico s splošnim pomenom *kaj*. Kretalci tega jezika po času vprašajo tako, da to splošno vprašalnico združijo z leksikalno kretnjo za čas (Aboh & Pfau 2011). V drugi skupini ZJ obstaja nekaj specializiranih vprašalnic, medtem ko preostale vprašalne pomene pokriva splošna vprašalnica. Tak primer je brazilski ZJ, ki ima kretnjo za *kako*, *zakaj* in *koliko*, medtem ko za vpraševanje po času zopet združi splošno vprašalnico z leksikalnimi kretnjami za dan, uro ali dolžino (Quadros 1999). Nazadnje pa v tretji skupini obstajajo tudi ZJ, kot so ameriški (Neidle idr. 1997) in italijanski (Cecchetto, Geraci & Zucchi 2009), ki poznajo širok nabor vprašalnih kretenj.

Pri raziskovanju vprašanj v ZJ pa moramo imeti pred očmi, da se njihova sestava pogosto razlikuje tudi glede na besedni red in prozodične značilnosti zaradi vpliva *informacijske strukture* (tj. členitve po aktualnosti) ter interakcije z govornimi jeziki (GJ) v okolju.

4 Pregled vprašalnih stavkov iz 13 ZJ: adamorobskega, avstralskega, indopakistanskega, jordanskega, nemškega, turškega, ugandskega, nepalskega, alžirskega, jemenskega, tunizijskega, libanonskega in ZJ kata kolok.

5 Sestavniki levo od osebka, običajno povezani z informacijsko strukturo stavka (Rizzi 1997).

3 Zasnova raziskave

3.1 Namen in cilj

V analizi vprašanj v SZJ bom posebej pozoren na mimiko, ki jo bom opisal ločeno za odločevalna (3.1) in dopolnjevalna (3.2) vprašanja. Druga pomembna značilnost vprašalnih stavkov je njihov besedni red (3.3), ki obsega več različnih vidikov: nezaznamovan skladenjski položaj ročne vprašalnice, podvajanje ročne vprašalnice in potencialno širjenje vprašalnih mimičnih oznak iz ročne vprašalnice na sledeče kretnje – kar označuje doseg vprašalnega operatorja.

3.2 Informanti

Uporabil sem zbirko 129 učnih primerov vprašanj, ki jih je Skupina za razvoj SZJ neodvisno od moje raziskave pripravila za učbenike *Naučimo se slovenskega znakovnega jezika* (Podboršek & Krajnc 2006, 2010, 2013) in so dostopni na spletni strani slovarja SZJ (szj.si), ki ga izdaja Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.⁶

3.3 Metoda

Skupina za razvoj SZJ je za učne primere uporabila metodo prevajanja, ki je tudi sicer pogosta metoda za pridobivanje jezikovnih podatkov: raziskovalci prosijo informante, da prevedejo jezikovne izraze iz izhodiščnega jezika v ciljni jezik. Ta metoda je pogosta v jezikoslovnem terenskem delu, še posebej pri sistematičnem ciljnem dokumentiranju malo raziskanih jezikov in redkih jezikovnih pojavov (Chelliah & de Reuse 2011). Ker prevod vodi v neposredno primerjavo s strukturo dobro dokumentiranega jezika, je metoda še posebej uporabna pri tipoloških raziskavah in v primerjalnih analizah (Haspelmath & Dryer 2005). Poleg tega omogoča hitro pridobivanje velike količine podatkov, saj ni treba čakati na spontani pojav ciljne strukture v prostem izražanju. Pri dvojezičnih govornicah lahko prevod pomaga pri razumevanju medjezikovnih vplivov in stikov (Grosjean 2008).

Omejitev metode je prevajalska pristranskost, ki je lahko posledica skladenjskega priminga:⁷ ker je določena skladenjska struktura že aktivirana v izhodiščnem jeziku, to povzroči večjo verjetnost, da bo ista struktura uporabljena tudi za prevod v ciljni jezik

6 Skupino sestavlja okoli 10 gluhih ter nekaj slišočih (tolmačev), vendar praviloma nimajo jezikoslovne izobrazbe. Sestava skupine se iz leta v leto menjuje, v zadnjih letih jo vodi gluha novinarka Valerija Škof. Ko so pripravljali učne primere, sem se nekajkrat udeležil sestanka, zato lahko poročam o njihovem delu.

7 Angl. *syntactic priming*.

(Pickering & Ferreira 2008). Posledično prevodi ne odražajo nujno naravne rabe ciljnega jezika ali pa so v ciljnem jeziku celo neslovnični (Mithun 2001). Dodatna težava je, da metoda predpostavlja visoko stopnjo metajezikovnega zavedanja in jezikovne zmožnosti informantov v obeh jezikih, kar v našem primeru ni samo po sebi umevno glede na to, da večina kretalcev SZJ ne usvaja od rojstva (saj njihovi starši ne kretajo oziroma SZJ ni njihov prvi jezik), njihov stik s slovenščino pa je omejen zaradi gluhotе. Če informant ne razume popolnoma pomena v izhodiščnem jeziku, lahko poda neustrezne ali nepopolne prevode, kar lahko vodi do napačnih analiz ciljnega jezika (Mithun 2001). Učinek nekritičnega prenašanja struktur iz izhodiščnega v ciljni jezik je lahko še toliko večji, če gre za raziskovanje manjšinskega jezika, ki ima praviloma nižji prestiž v primerjavi z izhodiščnim večinskim jezikom – zaradi česar lahko informanti smatrajo izhodiščne strukture kot model, kakšen bi moral biti tudi ciljni jezik. Zaradi teh pomanjkljivosti je pri metodi prevajanja dobro preveriti podatke z uporabo drugih metod (Chelliah & de Reuse 2011). Podatki v pričujoči raziskavi so bili deloma dopolnjeni z dvema metodama, saj so se člani skupine za razvoj SZJ pred snemanjem delovne različice posvetovali in opredelili do prevoda, pri čemer je šlo za približek metode jezikovnih sodb, šele nato pa je bila posneta končna verzija, pri čemer je šlo za približek metode ponavljanja.

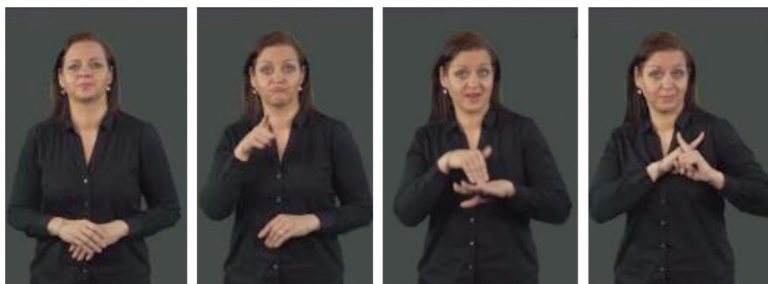
4 Rezultati in interpretacija

Izmed učnih primerov, ki so dostopni na szj.si ($N = 570$), sem izbral vse, ki so bili v slovenščino prevedeni z vprašalnim stavkom ($N = 129$), od teh jih je bilo približno $\frac{3}{4}$ dopolnjevalnih in $\frac{1}{4}$ odločevalnih. Primere, ki so predstavljeni v analizi, sem opremil z zamrznjenimi posnetki in podnaslovil. Pri podnaslavljanju sem uporabil uveljavljen pristop v raziskovanju ZJ, pri katerem so glose v izbranem GJ izpisane z velikimi tiskanimi črkami, mimika pa je nadpisana tako, da je njen doseg označen s črto. Pri simultano izvedenih kretnjah sta glosi za glavno in pomožno roko izpisani ena nad drugo. Statistike v prispevku ne predstavljam, saj izhodiščni primeri v slovenščini niso bili na noben način uravnoteženi glede na vrsto vprašanja, vprašalnice oziroma informacijske strukture.

4.1 Odločevalna vprašanja

V primeru (2) je predstavljeno odločevalno vprašanje v SZJ. Glede na nevtralni položaj obraza v referenčnem zamrznjenem posnetku, je zelo očitna mimika dvig obrvi in spust glave, dodatno pa so razprte tudi oči. Mimika se širi čez celotno vprašanje,

medtem ko besedni red ostaja enak, kot bi bil v trdilnem stavku: osebek, glagol, predmet (Pavlič 2016).

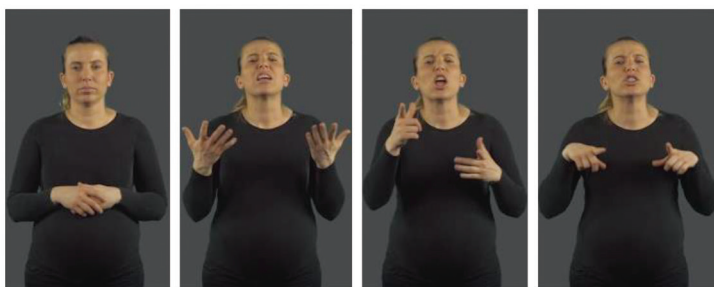
dvig-obrvi+spust-glave+razprte-oči

(2) TI PRIJAVITI IZPIT

»Si se prijavil/-a na izpit?«

4.2 Dopolnjevalna vprašanja

Primer dopolnjevalnega vprašanja je predstavljen v (3). Dopolnjevalna vprašalnica KJE je odkretana na začetku stavka, spremlja pa jo značilna mimika: dvig glave in spust obrvi. Odprtost oči (priprte/razprte/nevtralne) je zaradi dviga glave nejasna. Mimika se razširi do konca stavka.⁸

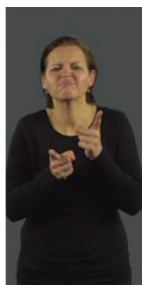
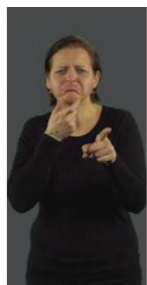
spust-obrvi+dvig-glave

(3) KJE TI ŽIVETI

»Kje živiš?«

Med učnimi primeri najdemo vprašanje po starosti (4a) in imenu (4b), ki sta zastavljeni brez ročne vprašalnice: leksikalna kretnja STAROST oziroma IME se združi zgolj z dopolnjevalno mimiko.

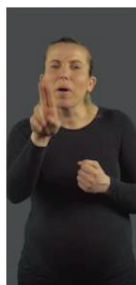
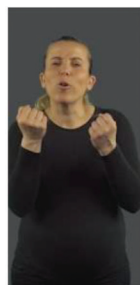
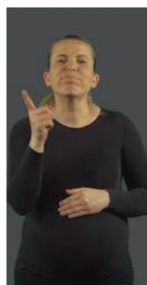
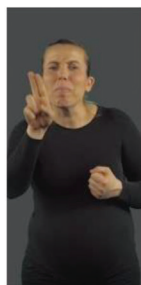
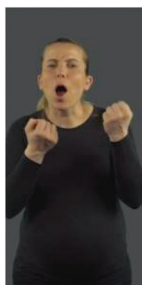
⁸ Odprtosti oči zato ne bom obravnaval do primera (9a–b), kjer je v dopolnjevalno vprašanje vključen sestavnik, ki zahteva priprte oči.

- (4) a. spust-obrvi+dvig-glave
 TI STAROST
 »(Kakšna je) tvoja starost?«

- b. spust-obrvi+dvig-glave
 IME TI
 »(Kakšno je) tvoje ime?«

Na prvi pogled SZJ sodi med jezike z bogato paradigmo dopolnjevalnih vprašalnic, in sicer: KJE, KAM, KAKO, KATERI, KOLIKO, KAKŠEN, KAJ, KDAJ, KDO. Vendar pa smo v (4a) in (4b) videli, da nekatere med njimi kretalci raje nadomeščajo z leksikalnimi kretnjami, ki jih spremlja dopolnjevalna mimika, lahko pa jih nadomestijo tudi s tistimi dopolnjevalnimi vprašalnici, ki imajo v tem jeziku splošnejši pomen, kot je razvidno iz primerjave vprašalnih stavkov (5a) in (5b), ki sta v učnih primerih navedena kot dvojnici. V (5a) je uporabljena vprašalnica KAKŠEN, v (5b) pa KAJ, ki ima v SZJ očitno širši pomen in distribucijo kot v slovenščini.

- (5) a. spust-obrvi+dvig-glave
 KAKŠEN AVTO IMETI
 »Kakšen avto imaš?«

- b. spust-obrvi+dvig-glave
 KAJ AVTO IMETI
 »Kakšen avto imaš?«

Nazadnje pa obravnavajmo še kretnjo, ki jo Podboršek in Krajnc (2006: 66) opredeljujeta kot splošno ročno vprašalnico in je odkretana z obratom dlani navzgor.⁹ V primeru (6) je obrat dlani odkretan enoročno (z glavno roko), v (7) pa dvoročno (z glavno in pomožno roko), vendar gre za isto kretnjo, saj so simetrične kretnje v SZJ lahko odkretane na oba načina. Iz drugih ZJ vemo, da se splošna dopolnjevalna vprašalnica pogosto uporablja v paru s specializirano dopolnjevalno vprašalnico. Na tak način bi lahko analizirali tudi primer (6), če se ne bi ista kretnja v primeru (7) ponovila na začetku in na koncu stavka ter dodatno kot *pomožni ostanek*¹⁰ med kretanjem enoročne dopolnjevalne vprašalnice ZAKAJ in enoročne kretnje SLOVENŠČINA.¹¹ Zdi se torej, da gre za ročno oznako, ki je po skladnji podobna mimičnim oznakam dopolnjevalnih stavkov, za prihodnje raziskave pa ostaja, da ugotovijo, ali vprašanju dodaja tudi pragmatično obogatitev pomena (očitek), ki je nakazana s prevodom »Kako to, da smrdi?« namesto »Kaj smrdi?« oziroma »Kako to, da nimaš učbenika za slovenščino?« namesto »Zakaj ni(maš) učbenika za slovenščino?«.

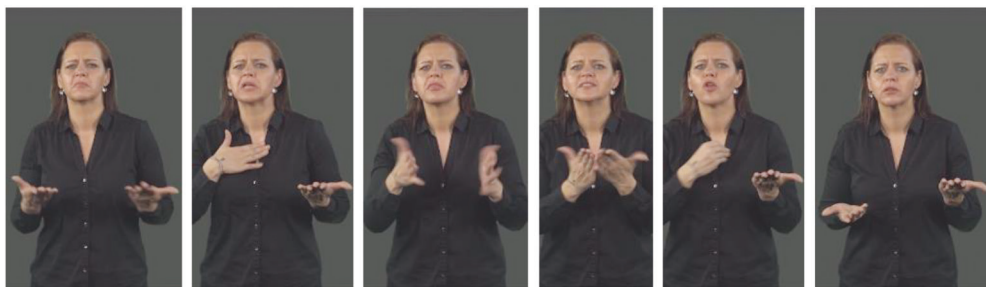
spust-obrvi+dvig-glave

- (6) KAJ SMRDETI UNI-D1
»Kaj smrdi?« / »Kako to, da smrdi?«

9 Pavlič (2019) obrata dlani ne obravnava, obenem pa splošno ročno dopolnjevalno vprašalnico verjetno napačno enači s krajevno dopolnjevalno vprašalnico (KJE).

10 Pomožna roka je roka, ki ne sodeluje pri izvajanju enoročne kretnje oziroma ki se med izvajanjem nesimetrične dvoročne kretnje ne premika in lahko tudi po koncu kretnje ostane v nespremenjeni obliki in položaju, če sledi enoročna kretnja – kar imenujemo pomožni ostanek.

11 Pomožni ostanek pri kretanju dvoročnih kretenj, kot sta IMETI-NE in KNJIGA, ne more biti odkretan.

spust-obrvi+dvig-glave

(7) UNI-D2	ZAKAJ UNI-D1	IMETI-NE	KNJIGA	SLO. UNI-D1	UNI-D2
»Zakaj ni(maš) učbenika za slovenščino?« / »Kako to, da ni(maš) učbenika za slovenščino?«					

Ob podvojitvi kretnje UNI-D2 v primeru (7) moramo izpostaviti, da je podvajanje dopolnjevalne vprašalnice v istem vprašalnem stavku opisano v številnih ZJ (kot so ameriški, brazilski, italijanski, hrvaški, avstrijski, nizozemski in turški), pri čemer je ena kopija *in situ*, druga pa v levi periferiji (Nunes & Quadros 2008). Čeprav tako Podboršek in Kranjc (2006, 2013) kot Pavlič (2019) omenjajo primere podvajanja v SZJ, beležimo podvojitev v učnih primerih le v (7).

4.3 Besedni red

V večini GJ se vprašalnice izražajo bodisi v levi periferiji stavka bodisi ostanejo *in situ* (npr. Baker 1970). Primera GJ, v katerem bi se vprašalnice pojavljale (tudi) v desni periferiji stavka, ne da bi bila to posledica spremenjene informacijske strukture stavka, morda sploh ni. V nasprotju z GJ pa so v številnih od opisanih ZJ vprašalnice *in situ* realizirane veliko redkeje in zanje v tem primeru pogosto veljajo posebne omejitve. Še več: v ameriškem (Fischer 1974), italijanskem (Cecchetto, Geraci & Zucchi 2009), brazilskem (Quadros 1999), nizozemskem (Aboh & Pfau 2011) in indopakistanskem ZJ (Zeshan 2004) se dopolnjevalne vprašalnice lahko izrazijo v desni periferiji, in sicer ne da bi preostali deli stavka vsebovali prozodični premor ali bili kako drugače prozodično označeni zaradi spremembe informacijske strukture. Kako in zakaj vprašalnice pridejo v ta položaj, zaenkrat še ni razčiščeno.

Čeprav v predhodnih opažanjih Podboršek in Krajnc (2006: 66, 2013: 10–11) za dopolnjevalne vprašalnice trdita, da naj bi stale na koncu stavka, je v vseh učnih primerih, kjer vprašalnica ni izražena na začetku stavka, jasno razvidno, da gre za zaznamovan besedni red: v stavku je na začetek umeščen bodisi sestavnik, označen z dvigom obrvi (8),

bodisi sestavnik, označen s priprtimi očmi (9a–b).¹² V vseh teh primerih se zaradi premika sestavnika pred vprašalnico le-ta znajde na neprvem mestu, lahko celo na koncu stavka. Ob tem še enkrat opozarjam na metodo prevajanja, s katero so bili učni primeri pridobljeni in zaradi katere bi lahko informanti položaj vprašalnice prilagajali slovenščini.

- (8) dvig-obrvi spust-obrvi+dvig-glave
 TV KAJ TI RAD GLEDATI
 »Na televiziji, kaj rad gledaš?«

- (9) a. priprte-oči spust-obrvi+ dvig-glave
 STEKLENICA ŠAMPANJEC KJE
 »Steklenica šampanjca, kje je?«
- b. priprte-oči spust-obrvi+ dvig-glave
 MAMA DEŽNIK KJE
 »Mamin dežnik, kje je?«

5 Zaključek

Predstavil sem seznam dopolnjevalnih vprašalnic v SZJ in sklepam, da je obseg njihove rabe deloma odvisen od vpliva slovenščine. Primerov pravega podvajanja nisem našel, splošno vprašalnico (obrat dlani) pa sem predstavil zgolj kot sprožilec pragmatične

¹² Priprte oči torej niso tipična mimika dopolnjevalnih vprašanj, ampak sestavnikov, ki predstavljajo informacijo, poznano tako sporočevalcu kot naslovniku.

obogatitve. Dopolnjevalna vprašanja sta spremljala spust obrvi in dvig glave, medtem ko so priprte oči verjetno zgolj občasna posledica prvih dveh. Odločevalna vprašanja so spremljali razprte oči, dvig obrvi in spust glave. Mimika se je širila čez celotni vprašalni stavek po vprašalnici, in s tem na prozodični ravni označevala skladenjski doseg vprašalnega operatorja (lepo razviden iz primerov, v katerih je del vprašanja umeščen v levo periferijo pred vprašalnico in se vprašalna mimika nanj ne razširi). V učnih primerih se je vprašalnica vedno pojavila po koncu leve periferije. V nadaljnjih raziskavah bo analiza treba preveriti in dopolniti s korpusnimi podatki spontanega in polstrukturiranega kretanja predvsem glede skladenjskega mesta vprašalnic v stavku.

Literatura

- Aboh, Enoch, & Roland Pfau. 2011. What's a wh-word got to do with it? A typological survey of wh-questions in signed languages. *Lingua* 121(11): 1779–1798. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2011.05.001>
- Baker, C. L. 1970. Notes on the description of English questions: The role of an abstract question morpheme. *Foundations of Language* 6: 197–219.
- Cecchetto, Carlo, Carlo Geraci & Sandro Zucchi. 2009. Another way to mark syntactic dependencies: The case for right-peripheral specifiers in sign languages. *Language* 85(2): 278–320. <https://doi.org/10.1353/lan.0.0105>
- Chelliah, Shobhana, & Willem J. de Reuse. 2011. *Handbook of Descriptive Linguistic Fieldwork*. Dordrecht: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9026-6>
- Costello, B., E. Van der Kooij & H. Bos. 2012. The impact of modality on the grammar of sign languages: A comparative study of wh-question structures. *Lingua*, 122(10): 1210–1243. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2012.04.002>
- Fischer, Susan. 1974. Questions in American Sign Language. *Foundations of Language* 12(2): 95–120.
- Grosjean, François. 2008. *Studying Bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, Martin, & Matthew S. Dryer. 2005. *The World Atlas of Language Structures*.
- MacFarlane, Jean. 1998. *Non-manual markers in American Sign Language: Functions and distribution*. Doktorska disertacija, Univerza Boston.
- Mithun, Marianne. 2001. The role of language contact in linguistic change. V: *The Handbook of Language Variation and Change*, uredniki Jack Chambers idr., 305–327. Oxford: Blackwell.
- Neidle, Carol, J. Kegl, B. Bahan, D. Aarons & D. MacLaughlin. 1997. *Rightward Wh-movement in American sign language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Nunes, José, & Ronice Müller de Quadros. 2008. Phases and extraction in sign languages. V: *Phases*, urednika Luis Eguren in Olga Fernández-Soriano, 221–246. Berlin: Mouton de Gruyter.

- Pavlič, Matic. 2016. *The word order in transitive, ditransitive and locative constructions*. Doktorska disertacija, Univerza Ca' Foscari, Benetke.
- Pavlič, Matic. 2019. *Priročna video slovnica slovenskega znakovnega jezika*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
- Pavlič, Matic. 2023. Including the Sign Language Community in Language Research, Learning and Teaching: Video Reference Grammar of Slovenian Sign Language (SZJ). *Journal of Language and Education* 9(4), 61–72.
- Pfau, R., & Quer, J. 2002. V-to-I movement and wh-copying in German Sign Language. V: *Theoretical Issues in Sign Language Research*, urednik G. G. Doucet, 141–163. Signum.
- Pickering, M. J., & V. S Ferreira. 2008. Structural priming: a critical review. *Psychological bulletin*, 134(3), 427.
- Podboršek, Ljubica, & Katja Krajnc. 2006, 2010, 2013. *Naučimo se slovenskega znakovnega jezika* (zvezki 1–3). Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
- Quadros, Ronice Müller de. 1999. *Phrase structure of Brazilian Sign Language*. Doktorska disertacija, Pontificia Universidade Católica.
- Rizzi, Luigi. 1997. The fine structure of the left periphery. V: *Elements of grammar: Handbook in generative syntax*, urednica L. Haegeman, 281–337. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-011-5420-8_7 281–337.
- Volterra, Virginia. 1984. Language development in Italian deaf children. *Applied Psycholinguistics* 5(1): 31–55.
- Wilbur, R. B. 1994. Eyebrows are raised, but do they ask questions? American Sign Language. *Sign Language Studies*, 84, 195–222.
- Zeshan, Ulrike. 2004. Interrogative constructions in signed languages: Crosslinguistic perspectives. *Language* 80(1): 7–39.